

כִּי חָלָה גַם יִלְדָה צִיּוֹן

הרב יהושע שפירא, ראש הישיבה

א. לחטאת ראשונה... וְאֵת הַשְּׁנִי יַעֲשֶׂה עֹלָה

בכל הקרבנות הבאים ככפרה וטהרה על חטא ועל טומאה, מביא המיטהר שתי קרבנות - קרבן חטאת וקרבן עולה. קרבנות אלה מובאים דווקא לפי סדר זה: תחילה מובא קרבן החטאת ולאחריו מובא קרבן העולה. כך אנו מוצאים למשל בקרבנות הזבה: "וביום השמיני תיקח לה שתי תורים או שני בני יונה... ועשה הכהן את האחד חטאת ואת האחד עולה"¹. כבר בתחילת ספר ויקרא מבואר סדר ההקרבה של שתי הקרבנות הללו, ומשם נלמד שבכל פעם שיש עולה וחטאת, תחילה מוקרב קרבן החטאת ולאחריו קרבן העולה: "וְהִקְרִיב אֶת אֲשֶׁר לַחֲטָאתָ רִאשׁוֹנָה... וְאֵת הַשְּׁנִי יַעֲשֶׂה עֹלָה, כַּמִּשְׁפָּט"². טעם הדבר נתבאר ברש"י, כפי שמובא במסכת זבחים: "חטאת קודמת לעולה. למה הדבר דומה לפרקליט שנכנס לרצות, ריצה פרקליט, נכנס דורון אחריו". כלומר, כאשר אדם חוטא, תחילה הוא צריך לכפר על החטא, כמו פרקליט המרצה את דינו. אך לא די בכפרה, מפני שאז נשאר רושם החטא של ריחוק וכאב. לכן מביא החוטא לכפרתו גם קרבן עולה, שכל עניינו ליצור קירוב הדעת ודבקות, כמו דורון, המשכח את החטא לגמרי, ואף הופכו לטובה.

ניתן לומר ששני הקרבנות, חטאת ועולה, הם שני מרכיבים בתהליך התשובה. קרבן חטאת דומה במידה מסוימת לתשובה מיראה, ואילו קרבן עולה דומה לתשובה מאהבה. הכפרה על החטא באה מתוך יראת פגם החטא והריחוק הנגרם ממנו. לעומת זאת, נתינת דורון מבטאת תנועה של אהבה והתקרבות. קרבן החטאת המכפר על החטא, הופך את הזדונות לשגגות³, ואילו קרבן העולה ממנף את החטא לדרגה של קרבה יתירה, כהפיכת זדונות לזכויות בתשובה מאהבה. התורה מדגישה שסדר ההקרבה הזה הוא הסדר ההגיוני והראוי של

¹ ויקרא טו כט-ל

² ויקרא ה ח, י

³ אמנם קרבן חטאת מובא על שוגג ולא על מזיד, אך הוא כעין ההפיכה של זדונות לשגגות בכך שהוא מעדן את האשמה ומותיר ממנה רושם בלבד.

הקרבנות הללו - "כַּמְשֶׁפֶט". תחילה יש להפוך את הזדונות לשגגות, ורק לאחר מכן נהפכים החטאים לזכויות. רק כשכבר ישנה טהרה מסוימת ניתן להמשיך במדרגות הקרבה והדבקות.

בפרק עשירי במסכת זבחים עוסקת הגמרא באריכות בסוגיה של סדרי הקרבנות⁴. אחד הכללים במשנה קובע, שחטאת העוף קודמת לעולת העוף. כלומר, כשאדם בא להקריב חטאת העוף ועולת העוף, כמו זבה המביאה שתי תורים או שני בני יונה, צריך להקריב לפי סדר זה - תחילה את חטאת העוף ולאחר מכן את עולת העוף: "אחד לחטאת ואחד לעולה". המשנה מוסיפה ואומרת שסדר קדימות זה חל אף בזמן ההקדשה. כשאדם מקדיש את שני התורים לקרבן, כבר אז עליו להקדישם לפי סדר זה - תחילה את החטאת ולאחר מכן את העולה⁵. עוד מוסיפה הגמרא ולומדת שהדין הוא שתמיד החטאת קודמת לעולה, בין אם שניהם עוף ובין אם שניהם בהמה, וגם כאשר החטאת היא מהעוף והעולה היא בהמה. מצב כזה מצינו בקרבן היולדת, שאם ידה משגת היא צריכה להביא את החטאת מהעוף ואת העולה מן הבהמה.

ב. אֶחָד לְעֹלָה וְאֶחָד לְחֻטָּאת

לעומת הקרבנות כולם, אנו מוצאים שקרבן היולדת הוא קרבן יוצא דופן מכל הקרבנות, וסדר ההקרבה שבו שונה. בקרבן יולדת נאמר שתחילה יש להביא קרבן עולה ורק לאחר מכן קרבן החטאת: "וּבְמִלֵּאת יְמֵי טְהָרָה לְבֵן או לְבַת תְּבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ לְעֹלָה וּבֶן יוֹנָה או תֹר לְחֻטָּאת אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶל הַפֶּה... אֶחָד לְעֹלָה וְאֶחָד לְחֻטָּאת"⁶. הגמרא מסבה את דעתנו לכך שדינה של יולדת שונה מכל הקרבנות כולם: "תא שמע: רבי אליעזר אומר כל מקום שנתחלפה חטאת, חטאת קודמת, וכאן (ביולדת) עולה קודמת". בכל קרבן שבא על כפרת חטא, חטאת קודמת, ואילו בקרבן יולדת עולה קודמת, מפני שקרבנה אינה בא כלל על כפרה מחטא אלא לטהרה⁷.

⁴ הכלל הגדול המפורסם המובא בעניין זה הוא "כל התדיר מחברו קודם לחברו". כלל זה חל בכל התורה כולה, אך עיקרו ושורשו דווקא בענייני הקרבנות. כך למשל בראש חודש שחל בשבת, בתחילה מוקרבים מוספי השבת ולאחר מכן מוספי ראש חודש, וכן על זו הדרך.

⁵ זבחים י ד

⁶ ויקרא יב ו, ח

⁷ כך מבאר רש"י, שביולדת לא חל הכלל ש"קודם בא פרקליט ואח"כ דורון", מפני שאין חטא אלא רק טהרה.

לפי כללי המשנה, חטאת קודמת לעולה בכל הקרבנות כולם, כולל קרבן יולדת. הגמרא לעומת זאת, לפי דעת רבי אליעזר, מבחינה בדין היולדת משאר הקרבנות, שעולה קודמת לחטאת. רבא מתרץ את המחלוקת הזו ואומר: "למקראה הקדימה הכתוב". אנו מוצאים שלוש דעות בראשונים להסברת תירוצו של רבא. רש"י מסביר את תירוצו של רבא ואומר, "לא הקדימה הכתוב אלא למקראה, אבל להקרבה - חטאת קודם לעולה. שתהא נקראת בעניין תחילה אבל בעבודתן - חטאת קודמת...". כלומר, בקריאת התורה אנו קוראים שעולה קודמת לחטאת אך הלכה למעשה, בהקרבה, קודמת החטאת לעולה. גם בפרשתנו רש"י אינו מביא את דעת רבי אליעזר מהגמרא שביולדת עולה קודמת לחטאת, אלא מביא את דעת המשנה לפי הכלל שחטאת קודמת לעולה, לעניין ההקרבה.

התוספות תמה על פירוש זה: "למקראה הקדימה הכתוב - פירש בקונטרס: שתהא נקראת בעניין תחילה. ותימה: מה חידוש הוא זה?", לכן מביא התוספות את תירוצו של רבי חיים, לפיו בדין יולדת קודמת החטאת לעולה רק בהקדשה, ואילו בהקרבה החטאת קודמת, כמו בקרבנות כולם: "ומפרש הרב רבנו חיים: להקדישה תחילה - שיקדיש העולה קודם החטאת. אבל להקריב - החטאת קודמת. והא דתנן וכן בהקדישה - מתניתין לא מיירי ביולדת".

ה"שיטה מקובצת" מביא דעה שלישית ומסביר "למקראה" - לשון מקרה. כלומר, בניגוד לכל הקרבנות שחטאת מעכבת את העולה, בקרבן יולדת, אם לא נזדמן לה כי אם פרידה אחת, והיא רוצה לעשות קודם את עולתה, הרשות בידה, ורק כאשר תזדמן לה חטאת תביא אותה. דין זה חל רק אם לא נזדמנו לה שתי קרבנות יחד אך אם תביאם יחד, לעולם החטאת קודמת לעולה.

ג. אור וחשך משמשים בקרבנות

דעת רבי אליעזר בגמרא הולכת לפי פשט התורה, אף על פי שבדרך כלל ודאי חטאת קודמת לעולה. הקדמת חטאת לעולה זהו בניין אב, שהתורה חוזרת עליו כמה פעמים בפרשתנו בקרבנות זב, זבה ונידה. אך כאמור, דין יולדת שונה, שמקדימה עולה לחטאת, מפני שאינה מביאה את קרבנה על חטא אלא על טהרה. אך יש לתמוה - כיצד קרבן הנקרא "חטאת" אינו בא על חטא? הדבר צריך עיון גם לאידך גיסא: איזה חטא חטאה היולדת שעליה להביא קרבן

חטאת? הלא הולדת חיים לעולם זוהי "מצווה רבה"⁸, וכיצד התורה מתייחסת לכך כחטא? בכל טומאות הגוף - זב וזבה ואף מצורע, קיים חטא של קלקול החיים, ומובן מדוע יש להביא על כך קרבן חטאת. אך היולדת עסוקה כל כולה בהבאת והוספת חיים לעולם, ולא במוות וחטא. מדוע, אם כן, עליה להביא קרבן חטאת?

דינה של יולדת אינו שונה רק לעניין סדר הקדמת העולה לחטאת והתערובת בין החטא למצווה רבה. בדין יולדת ישנה אף תערובת בין טומאה לטהרה. היולדת סופרת ימי טומאה וימי טהרה. ב"ימי הטהרה" של היולדת מוגדרת האישה טהורה לבעלה. היא אינה נטמאת בטומאת נידה החמורה, אך בכל זאת היא טמאה בטומאה קלה, כנוגע בשרץ.

דיני יולדת היוצרים תערובת בין מצווה לחטא ובין טומאה לטהרה, הם ביטוי להתרחשות המורכבת שחווה היולדת בעת הלידה, כאשר "אור וחושך משמשים בערבוביה", בין מוות לחיים. הנגיעה במוות בעת הלידה מתרחשת בכמה רמות. ראשית, היולדת עצמה עומדת בסכנת מוות על חייה שלה. נוסף על כך, קושי הלידה מעלה ביולדת את הרצון להפסיק ביצירת החיים בעולם. מעל הכול - הולדת החיים לעולם היא עצמה אף לידה של מוות עתידי בעולם, הן של התינוק שזה עתה נולד והן של הדור הקודם לו. רגע ההולדה מקפל בחובו את המעבר שבין הדורות, וברגע לידת הדור הבא מתגלה המוות של הדור הזה. ועוד, שבעת הלידה, מגיעה היולדת לנקודת ההעדר והמוות בתוכה.

ד. אֶתְהַפְּקָא חֲשׂוּכָא לְנְהוּרָא

תהליך הלידה שעוברת היולדת בהבאת חיים לעולם אשר בו משמשים בערבוביה אור וחושך, מוות וחיים, הוא תהליך דומה לבשורת החיים שאותה עתיד להביא המלך המשיח, היודע להפוך חושך לאור.

אנו מוצאים שני מנהיגים הפוכים בישראל. מצד אחד משה רבנו הוא מנהיג המבורר מכל טומאה, זך, נקי וטהור, בן לשושלת צדיקים: בן עמרם, בן קהת, בן לוי, בן יעקב. לעומת זאת, דוד המלך הולך בדרך הפוכה לגמרי. מראשיתו חסרה הצידקות, מלידתו מעורב הוא בחטאים "בחטא יחמתני אמי", וכל ייחוסו

⁸ תוספות גיטין מא ע"א, בנוגע לשפחה חציה בת חורין וחציה שפחה.

ושושלתו בעריות: מעשהו עם בת שבע, מעשה מחלון וכליון, מעשה בנות לוט באביהם, ומעשה יהודה ותמר.

כמסופר במגילת רות, מחלון וכליון, מנהיגי שבט המלוכה, בוגדים בעמם. בעיצומו של משבר כלכלי קשה הם יורדים מן הארץ דווקא לפריצות הנוראה של מואב⁹. שם הם נושאים נשים מואביות שלא ניתן לגיירם, ומתבוללים¹⁰. רות השבה עם נעמי לבית לחם, נוהגת בחוסר צניעות, כיאה לבנות מואב המכשילות את ישראל, ושוכבת בגורן למרגלותיו של בועז. אך בועז מגיב באופן מפתיע. הוא לא מגרש אותה ולא נוזף בה, אלא משבחה ואומר: "ברוכה את לה' בתי, היטבת חסדך האחרון מן הראשון"¹¹. דווקא רות המואבייה, כמו גם מעשה יהודה ותמר, הם אשר מהווים את ייחוסו של דוד מלכא משיחא. ודוד אף ממשיך בדרך זו. יש לו ארבע מאות בנים מאשת יפת תואר, ובנו שלמה הממשיך את השושלת, נולד מן הקשר עם בת שבע.

דמויות המנהיגים בעם ישראל, משה רבנו ודוד המלך, הם ביטוי לשתי בחינות הפוכות - עץ הדעת ועץ החיים. משה רבנו נמצא במדרגה עליונה ונשגבה של תורה. התורה, כמו עץ הדעת טוב ורע, מבחינה ומלמדת את הטוב ואת הרע באמצעות מצוות עשה ומצוות לא תעשה. לעומת זאת, בעץ החיים אין חילוק בין טוב לרע. עץ החיים שייך למציאות של "ואכל וחי לעולם", "לעתיד לבוא חיים אני נותן לכם"¹². זוהי דמותו של דוד המלך, מלכא משיחא, השייך למדרגת עץ החיים אשר תתגלה לעתיד לבוא. אז גם המצוות יהיו בטילות כיוון שלא תהיה הבחנה בין טוב ורע, אלא הכול יהיה טוב. דוד המלך מלכא משיחא מגיע לעולם על מנת לגלות שגם כל מה שנראה בעינינו רע, הוא בעצם טוב. זהו מבחן הכניסה בבית מדרשו של משיח, שאליו יכול להיכנס רק מי שיודע לאתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למתיקו¹³, מפני שיש לו טעם בחיים עצמם¹⁴.

⁹ ועוד, שלא כמו הצעירה אשר הסתירה את מעשיה בשם בנה "עמון", הבכורה גילתה קבל עם ועולם את חטאה בשם בנה- "מואב" ובמעשיה הסיתה והדיחה את אחותה.

¹⁰ הלימוד "מואבי ולא מואבית" נלמד רק מאוחר יותר אצל בועז ובית דינו. רות רבה ב א

¹¹ רות ג י

¹² אורות הקודש ג עמ' קו ועמ' קלח.

¹³ זוהר ח"א ד א

ה. לא תהו בראה לשבת יצרה

אנו במדרגתנו, לא הגענו עדיין למעלת משיח צדקנו של עץ החיים שבו הכול טוב. בעולם הזה אנו צריכים זהירות והבחנה ברורה בין טוב לרע, כפי שהם מתבארים בהרחבה בכל התורה ובפרשתנו בדיני טומאה וטהרה. יחד עם זאת, מעשיו של דוד המלך אינם מעשים יוצאי דופן שאין לנו הבנה בהם כלל. כל זוג מישראל שמתחתן ומקים את ביתו, יש לו שייכות לשושלתו של דוד המלך וייחוסו. דווקא הברכה שנתברך בועז ממעשה רות, נעשית יסוד ומופת לכל זוג המקים ביתו בישראל: "יתן ה' את האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה אשר בנו שתיקה את בית ישראל ועשה חיל באפרתה"¹⁵.

הנישואין בין איש ואישה אינם עיסוק ובירור בין טוב לרע, אלא הם מקיימים את עצם החיים, שותפות בחיים עצמם, בריבוי החיים, הפרייתם ופיתוחם, בבחינת עץ החיים¹⁶. לכן כאשר אדם מתחתן, מברכים אותו דווקא בברכתו של בועז, משושלתו של דוד המלך, אשר לו היכולת של הנגיעה בחיים עצמם. כפי שדוד המלך מלכא משיחא אשר ידיו מלוכלכות בדם שפיר ושיליא, נוגע בעץ החיים, כך בנישואין, בכל קשר בין איש לאשתו ובלידה המתרחשת לאחריו, ישנה נגיעה בחיים. כל חתונה היא מעין בחינה של לעתיד לבוא ושייכת לזמן העתידי של עץ החיים. אז גם מסובבת הכלה סביב חתנה, כמו שנאמר לעתיד לבוא "ונקבה תסובב גבר"¹⁷.

אנו מוצאים שני ביטויים להולדת חיים לעולם. ישנה מצוות "פרו ורבו" השייכת לתורה ולבחינה של עץ הדעת טוב ורע. בנוסף לכך, ישנה אף "מצווה רבה" של ערך עליון מדברי הנביא - "לא תוהו בראה לשבת יצרה"¹⁸. מצווה זו שייכת לעץ החיים, ומבטאת את החיים עצמם. מצד עץ הדעת, מצווה הגבר בתורת משה במצוות "פרו ורבו". לעומת זאת, האישה אינה מצווה בתורת משה בתחום זה, אלא מצווה ב"תורתו של דוד המלך", מצד עץ החיים - "לא

¹⁴ טוב, אחיו הגדול של בועז, סירב לשאת את רות מפני שהוא היה המשך של ה"טוב" מעץ הדעת טוב ורע. לעומתו, בועז היו בו ב' עוז. עוז אחד, שכולו היה טוב, ועוז אחד, שבו כל הרע נהפך אצלו לטוב.

¹⁵ רות ד יא

¹⁶ כל היחס אל הקשר הגופני בין האיש והאישה שייך לקדושה. הנישואין מכונים 'קידושין', והמקובלים מכנים את הייחוד בין איש ואשתו "החיבור הקדוש". זאת, בניגוד ליחס אל הגוף של מקצת מרבתינו שציטטו את דברי אריסטו שטען "חוש המישוש חרפה הוא לנו". ואכמ"ל.

¹⁷ ירמיהו לא כא

¹⁸ ישעיהו מה יח

תוהו בראה לשבת יצרה". האישה מצווה בפרייה ורבייה דווקא מצד סדר העולם הטבעי כפי שהוא נברא, של השאיפה והרצון ליישוב העולם דווקא על ידי ריבוי והוספת חיים. שאיפה זו לחיים ולא למוות, היא אשר מתגלה ביתר שאת ברצון ההולדה הטבעי ומלא החיוניות של האישה.

ו. הן בעוון חוללת

הנגיעה בחיים והוספת חיים בעולם הנתון עדיין תחת כללי עץ הדעת טוב ורע, היא מסובכת ומעורבת, שהרי מי שנוגע בחיים, ממילא נוגע גם ברע. לאחר האכילה מעץ הדעת התערבבו הטוב והרע יחד, אור וחושך משמשים בערבוביה. הלידה היא אכן תוספת חיים, אך תוספת החיים הזו אינה יכולה להתרחש בלי נגיעה ברע שמעורב בעומק טוב החיים. בכל לידה אנו טועמים את טעם עץ החיים ויחד עם זאת, אנו טועמים את טעם הנחש, של תערובת הטוב והרע: "בצער תלדי בנים". לאחר חטא עץ הדעת, תערובת הטוב והרע של הנחש שייכת בכל הוספת חיים. הנחש המעורב בכל הולדת חיים הוא אותו נחש שמזמן הקב"ה בעת לידת האיילה, אשר אינה יכולה ללדת לפי דברי חז"ל, אלא באמצעות נחש המכישה ופותח את רחמה¹⁹.

התורה כולה מלמדת את האדם את דרך הטוב ומאיסת הרע, אך כאשר הדברים נוגעים לעצם החיים, אפילו התורה אינה מספקת כדי להימנע מהנגיעה ברע. חכמינו ניסו לבטל את יצרא דעריות, אך הבינו שהעולם לא יוכל להתקיים, שלא מצאו באותו יום ביצה אחת בכל גבול ישראל²⁰. הלידה, שיש בה נגיעה בחיים עצמם והוספת החיים, מחייבת את יצרא דעריות ואת עירוב הנחש, בין טוב לרע²¹. כך אומר דוד המלך: "הן בעוון חוללת ובחטא יחמתני אמי"²².

¹⁹ בבא בתרא טז ע"ב

²⁰ יומא סט ע"ב

²¹ המשכן קם בעקבות תיקון יצר עבודה זרה. נדב ואביהוא, בניו של אהרון הכהן, אשר עליהם נאמר "בקרובי אקדש", בהקריבם אש זרה לפני ה' הפכו בכך את הזרות לקדושה ולחלק מעבודת ה'. עומק מעשיהם הוא, שלא תיתכן עבודת ה' שאינה כוללת את החוץ, מפני שעבודת ה' צריכה להכיל הכול, גם את הרחוק והזר. האמונה הפרסית המחלקת את העולם לטוב ורע בעצם מחילה את התבנית של עץ הדעת לא רק לעולם כולו אלא גם לאלוהיו, ובכך טעותה. ייחוסם של נדב ואביהוא משלב בין שתי בחינות של ההנהגה בישראל- מצד אחד הם בניו של אהרון הכהן, אחיו של משה רבנו, ומצד שני, אימם אלישבע בת נחשון בן עמינדב היא משושלת שבט יהודה של דוד המלך. בייחוסם זה, הם שיכולים להפוך את הזרות לקדושה ולתקן את יצרא דעבודה זרה.

דוד המלך גדול מהם. הוא תיקן את יצרא דעריות ואת יצרא דשפיכות דמים, ובעקבות תיקונים אלו זה הוקם המקדש. הכתוב אומר שדוד לא זכה לבנות את בית המקדש "מפני ש'דמים רבים שפכת". ויש לפרש לפי דברי חז"ל, (מדרש שוחר טוב מזמור סב פסיקתא רבתי ב ה) שדוד תיקן את שפיכות הדמים עד כדי שאי אפשר שהוא, לגודל מעלתו יבנה את הבית. אם דוד היה מקים

ואומרים חז"ל, שישי אבי דוד לא נתכוון אלא להנאת עצמו²³, שאפילו חסיד שבחסידים לא יכול שלא לכוון להנאתו²⁴. לכן הלידה עם כל מעלתה, היא תמיד כוללת בקרבה גם עוון. כל עוד לא תיקן המשיח את הכול, הנגיעה בעצם החיים בשעת הלידה היא תערובת של מצווה וחסא, של טומאה וטהרה. יחד עם זאת, ודאי שהעיקר בלידה הוא המצווה ולא החסא. החסא רק מעורב במצווה זו, לכן מובן מדוע העולה קודמת לחסאת.

בכל לידה ישנם שלושה שותפים - איש, אישה והקב"ה. בלידה נעשית האישה שותפה לבורא העולם בגילוי כבוד שמים ובהבאת חיים ונשמה לעולם. אך מפני שבכל לידה מעורב חסא ועוון, יש לומר שהקב"ה בכבודו ובעצמו שותף, כביכול, גם בכך. על כך נסתמאה עינו של בלעם הרשע, שאמר "מי מנה עפר יעקב ומספר את רבע ישראל". בלעם תמה האם ייתכן שהקב"ה נותן עינו בפריה ורביה. הוא אינו יכול להבין כיצד הקב"ה מעורב בכך. אף על פי שיש בכך ביטוי לקדושה עליונה, הרי לא ניתן להימנע שיהיה מעורב בה גם חסא.

ז. וְכַפֵּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנֶּפֶשׁ

בספר "אורות התשובה" מרן הרב קוק זצ"ל מרחיב בעניין היחס בין החיים לחסא:

התשובה קדמה לעולם, ולפיכך היא יסוד העולם. שלמותם של החיים היא דווקא עם המשך התגלותם על פי טבעם העצמי. וכיון שהטבע מצד עצמו אינו בעל הסתכלות והבחנה - הרי החסא מוכרח הוא מצד זה, "ואין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא". וביטול עצם טבעיותם של החיים, כדי שיהיה האדם בלתי-חוטא, זהו עצמו החסא היותר גדול, "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש". על כן התשובה מתקנת את הקלקול ומחזירה את העולם ואת החיים למקורו דווקא

את בית המקדש קדושתו הייתה עצומה ועליונה, ולא יוכל להיחרב לעולם. אך אם יחטאו ישראל, הקב"ה יצטרך, חלילה, לכלות חמתו על בשר ודם ולא על עצים ואבנים. לכן לא בנה דוד את המקדש. בנוסף, תיקן דוד אף את ענייני עריות, בלקיחתו אשת יפת תואר ואת בת שבע.

²² תהילים נא ז

²³ ויקרא רבה תזריע יד ה: 'הן בעוון חוללתי ובחטא יחמתני אמי' (תהילים נא ז) - ר' אחא אמר: 'בעוון' מלא, אפילו חסיד שבחסידים אי אפשר שלא יהיה בו צד אחד. אמר דוד לפני הקב"ה: ריבון העולמים, כלום נתכוון אבא ישי להעמידני, והלוא לא נתכוון אלא להנאתי."

²⁴ ישי אבי דוד הוא אחד מארבעה צדיקים שמתו בעטיו של נחש. שבת נה ע"ב; בבא בתרא ז"א

בגילוי יסוד עצמיותם העליון, עולם החירות, ועל שם כך מכנים שם ד' אלוקים חיים²⁵.

לפי דברי מרן הרב קוק, התשובה אשר קדמה לעולם יצרה אותו מלכתחילה עם חטא. אכן שלמות החיים היא שהם יתגלו על פי טבעם העצמי, אך עץ החיים ללא עץ הדעת מוכרח שיתגלה עם חטא²⁶. יחד עם זאת, ביטול עץ החיים ועקירתו הוא חטא גדול מכך. באופן זה, נזיר המתנזר משתיית יין ומהנאות החיים, צריך להביא על כך קרבן חטאת, מפני שבפרישות זו, במיעוט החיים ובביטול טבעיות החיים, הוא חוטא "על הנפש". יש המנסים להפוך את האלוהים לאלוהים חסר חיים, בהיותם מקטינים ומצמצמים את כוחות החיים, אך כמובן שאין זו דרכה של תורת החיים שניתנה מפי "אלוקים חיים". עלינו לחיות את החיים במלוא עוזם ואונם - להתחתן, להוליד ילדים ולעשות את הטוב במלוא החיות. אכן, "אין צדיק בארץ שיעשה טוב ולא יחטא", ולשם כך קדמה התשובה לעולם, על מנת לתקן את החטא הנלווה לחיים.

בשבת קודש מתגלים חיים עליונים של עולם החירות של עץ החיים. לכן בכניסת שבת עלינו להיטהר לקראת מדרגה עליונה זו, לפשוט את הבגדים הצואים של ימי החול וללבוש בגדי שבת. יחד עם זאת, לפי דברי מרן הרב קוק, התשובה וההיטהרות אינן צריכות להוות הכנה לכניסת השבת בלבד, אלא צריכות ללוות את השבת גם ביציאתה. גם לאחר יציאת קדושת השבת והנשמה היתירה שלה זכינו בשבת, עלינו לעשות תשובה:

בערב שבת קודש צריכים לעסוק בתשובה על כל העבר בימות החול, כדי לקבל קדושת שבת בלא שום מניעה מכל דבר חטא ועוון. ובמוצאי שבת קודש צריכים לשוב בתשובה על התוכן של הארת השבת, שיהיה נקי בלא שום תערובת, כדי שאותם העניינים, שמפני קדושת השבת הם מתבטלים ואינם יכולים לפעול ולהזיק, לא יפריעו את מהלך הכשרות של ימות החול, שאין בהם אותה ההגנה. וזהו עניין קידוש ידיים ורגלים של פשיטת בגדי הקודש של כהן גדול ביום הכיפורים. כי

²⁵ אורות התשובה ה' ו*

²⁶ "אין אדם שיעשה טוב בארץ ולא יחטא", אומר הבעש"ט "באותו הטוב". כלומר, אי אפשר לעשות טוב מבלי לחטוא באותו הטוב, זאת מכיוון שהיצר הרע שותף גם בעשיית הטוב. הוא מעורר את המוטיבציה לעשות טוב, מפני שיש לו בכך הנאה. זוהי עבודת ה' השלמה "בכל לבבך - בשני יצריך", המשתפת את היצר הטוב יחד עם היצר הרע.

אותם צחצוחי טומאה המתפרצים לתוך הקודש, ומפני גודל אור הקודש הם מתאמצים להתדבק בו, ובעת שליטת הקודש עצמה אינם יכולים לעשות מאומה, - אבל אחר עבור הארתה צריכים להישמר מהם ע"י תשובה גדולה רבת החדווה העוז והענווה²⁷.

התשובה ביציאת השבת דומה לעבודת קידוש ידיים ורגליים של הכהן הגדול לאחר הטבילה במקווה בעיצומו של יום הכיפורים. עוצמת החיות של החיים הפנימיים עמם נפגש הכהן הגדול ביום הכיפורים, בכוחם להפוך את כל הרע לטוב. אך כאשר שב הכהן אל החיים החיצוניים, הוא שב אל מקום שיש בו רע וטוב, לכן יש צורך בקידוש ידיים ורגליים.

קרבת יולדת אף הוא קרבת המובא בעת חזרה אל החיים הרגילים לאחר התפרצות של חיוניות עצומה בשעת הלידה. כאשר יורדת היולדת מן הדרגה העליונה שלה זכתה בעת הלידה, בעת היותה שותפה עם הקב"ה בהבאת חיים לעולם, אל חיי היום יום הרגילים, עליה למצוא את הדרך איך להבדיל בין טוב לרע. במדרגה העליונה שלה זכתה, היה הכול כלול בטוב, אך כעת עליה לעשות הבדלה בין טוב לרע, וזאת היא עושה באמצעות קרבן חטאת. העולה מבטאת את עומק הדבקות של השותפות עם הקב"ה בעיקר שעת הלידה, ואילו החטאת הבאה אחריה מבטאת את ההכנה לחזרה אל עולם שמעורב בו רע.

ח. פִּי חָלָה גַם יִלְדָה צִיּוֹן אֶת בְּנֵיהָ

בה' באייר תש"ח נגאלה כנסת ישראל ונשמת ישראל מגלותה. ביום העצמאות חלה לידתה של כנסת ישראל מחדש, לאחר שהייתה בגלות אלפיים שנה ונשכחה כמת מלב.

מצד עץ הדעת טוב ורע המבחין בין טוב לרע, נשמעת הטענה שהגאולה בוחרת בטוב ולא ברע. לכן, רק לאחר שייטהרו כל הדורות, וכולם יהיו צדיקי עולם שאין להם שום מגע בענייני העולם הזה, רק אז תוכל להתרחש לידתה של כנסת ישראל מגלות לגאולה. לפי טענה זו ניתן ללדת רק בצדקות, והגאולה תלויה בתשובה ותבוא רק בדור שכולו זכאי. אלא שלפי דברינו, הלידה הכללית של האומה, כמו הלידה הפרטית, היא תהליך המעורבים בו טוב ורע, מצווה וחטא. בעצם לא ניתן ללדת ללא עירוב זה. לכן בהסתכלות עליונה של עץ

²⁷ אורות התשובה יד לג

החיים, יש מקום לטוב ולרע בתהליך הגאולה בעצמו. אין צורך להמתין שכולם יהיו צדיקי עולם על מנת להיגאל.

מִרְן הֵרַב קוֹק זָצ"ל מֵתָאֵר אֶת דּוֹר הַגְּאוּלָּה כְּדוֹר שֶׁל "תְּעֵרֻבֵת": "דּוֹרְנוּ, הוּא דּוֹר נִפְלָא, דּוֹר שְׁכוּלוֹ תִימְהוֹן. קֶשֶׁה מְאֹד לְמִצּוֹא לוֹ דּוֹגְמָא בְּכָל דְּבֵרֵי יְמִינוּ. הוּא מוֹרְכָב מֵהִפְכִים שׁוֹנִים, חוֹשֵׁךְ וְאוֹר מִשְׁמִשִּׁים בּוֹ בְּעֵרְבוּבֵיהּ. הוּא שְׁפַל וִירוּד, גַּם רַם וְנִשְׂא, הוּא כּוֹלוֹ חַיִּיב, גַּם כּוֹלוֹ זְכָא"²⁸. בְּדוֹר הַגְּאוּלָּה יֵשׁ פּוֹרְצִים לִימִין וְיֵשׁ פּוֹרְצִים לְשִׁמְאֵל - "יְמִין וְשִׁמְאֵל תְּפָרְצִי וְאֵת ה' תְּעָרִיצִי". הַמְּשִׁיחַ עֲצָמוֹ הוּא "אִישׁ בֶּן פְּרָצִי", אֵךְ דּוּקָא עַל יְדוֹ בָּאָה הַגְּאוּלָּה הַשְּׁלֵמָה.

כְּנִסְתֵי יִשְׂרָאֵל בּוֹחֶרֶת בְּלִידָה מִלֵּאֵת חַיִּים וְחַיּוֹנוּת. זֹהִי לִידָה שִׁישׁ בֵּה נִגְיָעָה בְּעוֹלָם הַגְּשְׁמִי, עַל כָּל תְּאוּוֹתָיו וְחוֹמְרֵיתוֹ בְּתוֹקֵף עֲצוּם, עַד כְּדֵי שְׁאִפִּילוֹ חֲסִיד שְׁבַחֲסִידִים לֹא יִכּוֹל שְׁלֹא לְכוּוֹן לְהִנָּאֵת עֲצָמוֹ. הַנְּגִיעָה בְּחַיִּים אֲכֵן טוֹמֵנֵת בַּחֻבָּה אֶת הַנְּגִיעָה בַּחֲטָא וּבְרַע. עַל כֵּךְ יֵשׁ לְהַבְיָא גַּם קֶרְבֵּן חֲטָאֵת, אֵךְ עֵיקַר הַתְּהִלִּיךְ הוּא תְּהִלִּיךְ שֶׁל תּוֹסַפֵּת חַיִּים. בְּתֵהֱלִיךְ זֶה אֲנִי נַעֲשִׂים שׁוֹתֵפִים עִם הַקַּב"ה בְּהַבְּאֵת חַיִּים לְעוֹלָם כּוֹלוֹ, וְעַל כֵּךְ אֲנִי שְׂמַחִים וּמְבִיאִים דּוֹרוֹן. אֲכֵן אוֹר וְחוֹשֵׁךְ, טוֹמָאָה וְטֵהֶרָה, חֲטָא וּמִצְוָה, מִשְׁמִשִּׁים בְּעֵרְבוּבֵיהּ בְּגְאוּלָּה זֹה, אֵךְ זֶהוּ עֲצָמוֹ הַסְּמֵן הַמּוֹבָהֵק שֶׁל הַגְּאוּלָּה שְׁבָה אֲנִי שׁוֹתֵפִים. כְּאִשֶׁר כְּנִסְתֵי יִשְׂרָאֵל חוֹזֶרֶת וְשׁוֹבָה לְחַיּוֹת בְּאַרְץ הַחַיִּים, הִיא שְׁבָה וְטוֹעֵמֶת מִפְּרִיֹו שֶׁל עֵץ הַחַיִּים, הַמְּכִיל אֶת הַטְּעֵמִים כּוֹלָם.

הַתְּלִמּוּד הַבְּבִלִי שֶׁנִּכְתַּב בְּגִלוּת, מֵתָאֵר מִצַּב שְׁבוֹ הַחַיִּים אִינָם יִכּוֹלִים לְהַתְּמַלֵּא בְּהוֹיִיתָם הַשְּׁלֵמָה. לְכֵן, לְפִי הַבְּבִלִי, לְעוֹלָם קוֹדֵם קֶרְבֵּן חֲטָאֵת לְקֶרְבֵּן עוֹלָה, גַּם בְּתֵהֱלִיךְ הַמוֹפְלָא שֶׁל הַלִּידָה. כִּיּוֹן שֶׁתְּמִיד הַחֲטָא קוֹדֵם לְחַיִּים בְּמִלּוּאָם. לוֹ הִיא תְּלִמּוּד יְרוּשְׁלַמִי עַל מִסְכַּת זְבָחִים, כְּמִדּוּמָה הֵינּוּ מוֹצֵאִים שֵׁם שֶׁהִיא פּוֹסֵק כְּדַבְּרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שֶׁאֲצַל יוֹלַדֵת קֶרְבֵּן עוֹלָה קוֹדֵם לְקֶרְבֵּן חֲטָאֵת הַלְּכָה לְמַעֲשָׂה. זֹאת מִפְּנֵי שֶׁבְּאַרְץ הַחַיִּים, נִיתֵן לְחוֹשׁ וְלִגְעַת בְּחַיִּים עֲצָמָם כְּעֵיקַר, וְלִרְאוֹת אֶת הַחֲטָא כְּטַפֵּל שִׁטּוֹפֵל בְּבוֹא עֵיתוֹ, אֵךְ אֵין בְּכוּחוֹ לְעַכֵּב אֶת הַשְּׁלֵמוֹת מִלְּהוֹפִיעַ.

בְּתַחֲלִילֵת דְּבִרְנוּ הַבְּאֲנוּ שְׁלוֹשׁ דְּעוֹת בְּרֵאשׁוֹנִים הַמְּסַבִּירִים אֶת דְּעוֹתָם שֶׁל רַבָּא בְּגַמְרָא לְגַבֵּי הַקְּדָמֶת קֶרְבֵּן עוֹלָה לְקֶרְבֵּן חֲטָאֵת אֲצַל יוֹלַדֵת: "לְמַקְרָאָה הַקְּדִימָה הַכְּתוּב". נִיתֵן לְדַרְגַּת שְׁלוֹשׁ דְּעוֹת אֱלֹהִים לְשְׁלוֹשׁ הַבְּנוֹת בִּיחֶסֶת אֵל הַחַיִּים, כְּפִי שְׁבָאִים לִידֵי בִיטוּי בְּהַבְּנַת קֶרְבֵּן עוֹלָה אֲצַל יוֹלַדֵת. לְפִי דְּעוֹתָם שֶׁל רַש"י, הַקְּדָמֶת

²⁸ מאמר הדור.

עולה לחטאת שייכת רק בקריאה בתורה. עמדתו היא הרחוקה ביותר מדעת רבי אליעזר. לשיטתו, העולה מובאת תחילה רק מצד הקודש הפנימי, כפי שהדברים נכתבו בתורה שבכתב אך מצד הירידה לחיי המעשה החיצוניים מובא קרבן החטאת תחילה. לכן לשיטתו, כאשר אדם עוסק בלידה ורואה אור וחושך משמשים בערבוביה, בכל זאת עליו להתבונן במהלך האלוקי של הדברים, בבחינת "כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון"²⁹.

למעלה מעמדתו של רש"י, מסביר התוספות, כי לא די לקרוא ולהתבונן מבחוץ במהלך האלוקי העליון של הקדמת העולה לחטאת, אלא האדם עצמו צריך להיות שותף בכך. לכן כבר כאשר אדם מקדיש את קרבנו, עליו להקדים את העולה לחטאת, למרות שבפועל בהקרבה תוקרב החטאת לפני העולה.

ה"שיטה מקובצת" הולך למעלה מדעת רש"י ומדעת התוספות. לפי דעתו, כאשר לא ניתן להביא את שני הקרבנות יחד, קודם קרבן העולה. אנו מוצאים מצב זה מופיע בחריפות בדור שלנו, שאין בנו ובנפשותינו היכולת להכיל יחד עולה וחטאת, יראה ואהבה, תיקון הריחוק והבעת הקרבה. זאת מפני שדרכו של האור שהוא דוחה את החושך. האהבה שכבר נתבעת במעמקי הנפשות מחלישה את היראה ומונעת מהתביעה החריפה העומדת ביסוד תהליך התיקון לפעול באופן חיובי על בני דורנו. מגידי אמת מספרים שאף בציבור הליטאי מדריכים, שבדורנו אין יותר "שמאל דוחה" אלא רק "ימין מקרבת". לכן, לפי דרכו של בעל "השיטה מקובצת", אם ניתן להכיל את שניהם, אזי התיקון נעשה תחילה באמצעות קרבן החטאת ורק לאחריו יוקרב קרבן עולה ויביא מדרגה עליונה יותר. אך אם אין יכולת ולא ניתן להכיל את השניים יחד, יש צורך להביא קודם כל קרבן עולה. רק לאחר השגת מעלת דבקות וקרבת ה', ניתן יהיה לעשות תשובה על החטא. כשם שצריך לעשות תשובה על התשובה, צריך לעשות תשובה על המצווה. וככל שהמצווה גדולה יותר, יש לעשות עליה תשובה עליונה יותר. זהו אף עניין קידוש ידיים ורגליים שלאחר עבודת יום הכיפורים, שגם לאחר השגת מדרגה עליונה, יש צורך בטהרה נוספת. כמו קרבן חטאת היולדת המובא לאחר קרבן העולה, שאינו בא לכפר על חטא, אלא מהווה עוד צד בשלמות הדורות וההתעלות של קרבן העולה.

²⁹ ישעיהו יב ו. ראה שיחות הרצ"ה שמות עמ' 89, שרק אם נכוון את העין האנושית לעין האלוקית, נוכל לחזות בשיבת ציון המתרחשת לנגדנו.

יהי רצון שנזכה בעזרת ה' להתגלות המופלאה של החיים, כאשר "חלה גם ילדה ציון את בניה":

"מי שמע כזאת מי ראה כאלה היוחל ארץ ביום אחד אם יולד גוי פעם אחת, כי חלה גם ילדה ציון את בניה. האני אשביר ולא אוליד יאמר ה', אם אני המוליד ועצרתי אמר אלקיך. שמחו את ירושלים וגילו בה כל אהביה שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה. למען תינקו ושבעתם משד תנחמיה, למען תמצו והתענגתם מזיז כבודך"³⁰.

³⁰ ישעיהו סו, ח-יא.